

Brian Tokar | Κλιματική Δικαιοσύνη: Προοπτικές για την Κλιματική Κρίση

Tokar, Brian*, *Κλιματική Δικαιοσύνη, Προοπτικές για την Κλιματική Κρίση και την Κοινωνική Αλλαγή*, μτφρ. Σταύρος Καραγεωργάκης, εκδ. Αντιγόνη, Θεσσαλονίκη, 2013, σ. 200.

Πρόλογος για την ελληνική έκδοση

Το 2012 ήταν η χρονιά κατά την οποία πολλοί άνθρωποι, ειδικά στο βόρειο ημισφαίριο, βίωσαν για πρώτη φορά τις άμεσες συνέπειες της αναδυόμενης παγκόσμιας κλιματικής κρίσης. Αυτό φάνηκε πιο καθαρά στις Η.Π.Α., όπου η ξηρασία και το παρατεταμένο κύμα καύσωνα του καλοκαιριού του 2012 έκανε ακόμα και τους χειραγωγημένους από τα μέσα ενημέρωσης Αμερικάνους να παραδεχτούν ότι η παγκόσμια κλιματική αλλαγή είναι πλέον πραγματικότητα. Στο τέλος του Οκτωβρίου, όταν ο τυφώνας Σάντυ ρήμαξε τις παράκτιες περιοχές της Νέας Υόρκης, του Νιου Τζέρσι, και αρκετών ακόμα περιοχών, το ζήτημα της παγκόσμιας υπερθέρμανσης έγινε πρωτοσέλιδο μετά από πολλά χρόνια στις Η.Π.Α.

Το καταστροφικό κύμα καύσωνα που σημειώθηκε στην Ευρώπη το 2003 πέρασε στα ψιλά των αμερικανικών εφημερίδων, και οι μαζικές πλημμύρες που σαρώνουν τα τελευταία χρόνια το Πακιστάν, την Ταϊλάνδη και την Ινδονησία σπάνια εντάσσονται στα προβλήματα του κλίματος. Είναι πιθανό όμως η εικόνα των κυμάτων ύψους τεσσάρων μέτρων που έσκαγαν στο νότιο Μανχάταν να κατάφεραν τελικά να ξυπνήσουν τους περισσότερους Αμερικάνους από τον κλιματικό τους λήθαργο. Για πρώτη φορά μετά το 2009, η χρονιά του 2012 ήταν αυτή κατά την οποία αυξήθηκε σημαντικά το ενδιαφέρον του αμερικανικού κοινού για τα ζητήματα της κλιματικής απορρύθμισης, και σχεδόν η πλειονότητα του κόσμου αναγνώρισε ότι έχει επηρεαστεί

προσωπικά από τις παγκόσμιες κλιματικές αλλαγές.[1]

Η τρυφή πολυτέλεια της άρνησης της κλιματικής κρίσης είναι κυρίως αμερικανικό φαινόμενο, ωστόσο άρχισε να έχει πέραση και στην Ευρώπη, ειδικά μετά το κατασκευασμένο σκάνδαλο που αφορούσε στην ερευνητική ομάδα για το κλίμα του βρετανικού Πανεπιστημίου της Ανατολικής Αγγλίας στα τέλη του 2009. Μετά από εβδομάδες με ιστορίες για ηλεκτρονικά μηνύματα που διέρρευσαν και για στατιστικά «τεχνάσματα» –το τελευταίο έγινε για να βελτιστοποιήσει τα δεδομένα, αλλά παρερμηνεύτηκε κατά την προσπάθεια χειρισμού του– τα ελεγχόμενα από τις επιχειρήσεις μέσα ενημέρωσης όλου του κόσμου επιδόθηκαν σε ένα παραλήρημα καταγγελίας των επιστημόνων, και υπαινίχθηκαν ότι η ανθρωπογενής παγκόσμια υπερθέρμανση του πλανήτη ήταν καθαρά ένα θέμα που αφορούσε τις επιστημονικές διαμάχες, και όχι τόσο ένα πραγματικό πρόβλημα. Τέσσερα συναπτά κλιματικά συνέδρια των Ηνωμένων Εθνών τέλειωσαν χωρίς να έχει σημειωθεί κάποια σημαντική πρόοδος προς την κατεύθυνση της πραγματικής μείωσης του διοξειδίου του άνθρακα και των άλλων αερίων του θερμοκηπίου.

Ένα παρόμοιο κύμα συστηματικής άρνησης χάλασε τις πρόσφατες συζητήσεις για τα δημόσια χρέη και για τις ολέθριες νεοφιλελεύθερες πολιτικές που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα, και σε άλλες χώρες, με την επίφαση της μείωσης του ελλείμματος. Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο επέβαλαν τα νεοφιλελεύθερα μέτρα της ιδιωτικοποίησης, του ελεύθερου ανταγωνισμού και της ουσιαστικής καταστροφής του κοινωνικού ιστού ασφαλείας για πρώτη φορά σε χώρες του νότιου ημισφαιρίου τη δεκαετία του '80

και του '90. Σήμερα, αυτές οι πολιτικές «δομικής προσαρμογής» προωθούνται ακόμα και σε αρκετές από τις πλουσιότερες χώρες.

Οι Έλληνες έχουν δείξει στον κόσμο ότι αυτές οι πολιτικές είναι απόλυτα καταστροφικές, και ακόμα έχουν δείξει πώς είναι η μαζική, οργανωμένη λαϊκή αντίσταση. Ωστόσο, οι ελίτ των Η.Π.Α. και της Ευρώπης συνεχίζουν να πιέζουν για την εφαρμογή αυτών των πολιτικών, λες και οι ίδιες αντιπροσωπεύουν τη μοναδική πρακτική λύση σ' αυτό που οι πολιτικοί ονομάζουν μη βιώσιμο δημόσιο χρέος. Ακόμα και αν οι εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα, αλλά και όσοι στηρίζονται στις κοινωνικές υπηρεσίες, αντιμετωπίζουν τις χειρότερες συνέπειες των ακραίων μέτρων για τη «μείωση του ελλείμματος», οι ονομαζόμενοι «κεντρώοι» πολιτικοί, από τον Σαμαρά και την Μέρκελ μέχρι τον Ομπάμα, συνεχίζουν να παρουσιάζουν αυτά τα μέτρα ως τη μόνη ρεαλιστική λύση για να προχωρήσουμε.

Μια πιο γνήσια απάντηση στην οικονομική, αλλά και στην κλιματική, κρίση απαιτεί συστημική αλλαγή στον χαρακτήρα των δημόσιων πολιτικών, αλλά και στον τρόπο που αποφασίζουμε γι' αυτές τις πολιτικές. Πράγματι, τόσο η κρίση του παγκόσμιου κλιματικού χάους όσο και η κρίση της νεοφιλελεύθερης οικονομίας απαιτούν έναν θεμελιώδη μετασχηματισμό της οικονομικής και πολιτικής κατάστασης. **Όπως γνωρίζουμε, ο καπιταλισμός προϋποθέτει μη βιώσιμους περιβαλλοντικά ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης ενώ ταυτόχρονα ευνοεί τη συγκέντρωση της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας σ' όλο και λιγότερα χέρια.** Αυτό το σύστημα δεν εξυπηρετεί εύκολα ούτε την εκχώρηση του οικονομικού και πολιτικού ελέγχου ούτε την απαραίτητη μείωση στην κατανάλωση από τις παγκόσμιες ελίτ. Αυτά ακριβώς όμως είναι τα μέτρα που χρειάζονται για ένα δίκαιο και βιώσιμο μέλλον, τόσο για την ανθρωπότητα, όσο και για κάθε μορφή ζωής της γης.

Τα κείμενα του ανά χείρας βιβλίου γράφτηκαν την περίοδο πριν από τη σύνοδο για το κλίμα που έγινε στην Κοπεγχάγη το 2009. Τότε υπήρχε σε μεγάλο βαθμό συνειδητοποίηση των συνεπειών της συνεχιζόμενης κλιματικής κρίσης, και υπήρχε η γνώση ότι οι γηγενείς και οι άλλες τοπικές κοινότητες, οι οποίες είναι ελάχιστα υπεύθυνες για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου,

αντιμετωπίζουν τις χειρότερες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Πάνω από 100.000 άνθρωποι απ' όλο τον κόσμο συγκεντρώθηκαν στους δρόμους της Κοπεγχάγης για να απαιτήσουν μια συμφωνία που θα αποτρέψει την κλιματική καταστροφή και άρχισαν να δείχνουν τον δρόμο για έναν πιο οικολογικό τρόπο ζωής. Όπως γνωρίζουμε όμως, οι υπόγειοι χειρισμοί οδήγησαν σε ένα πραγματικά άχρηστο «σύμφωνο» που παροτρύνει τις χώρες για εθελοντική μείωση των εκπομπών τους. Οι Η.Π.Α. και η Κίνα, οι οποίες συχνά θεωρούνται ανταγωνίστριες αλλά μοιράζονται ένα ακαταμάχητο βραχυπρόθεσμο συμφέρον να καθυστερούν τον ουσιαστικό έλεγχο των εκπομπών, στήριξαν το Σύμφωνο της Κοπεγχάγης και το επακόλουθό του, που αποκαλείται Πλατφόρμα του Ντέρμπαν. Η συμφωνία του Ντέρμπαν, η οποία προέκυψε από το συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών του 2011 στην Νότια Αφρική, ουσιαστικά ανέβαλε κάθε πρόοδο για τις παγκόσμιες μειώσεις αερίων μέχρι το 2020 ή και αργότερα, και το συνέδριο που έγινε το 2012 στην Ντόχα του Κατάρ θεωρήθηκε ευρέως αποτυχημένο αφού δεν κατάφερε τη σύναψη ουσιαστικών συμφωνιών.

Ενόψει της συνόδου της Κοπεγχάγης κάποιοι άρχισαν για πρώτη φορά να δραστηριοποιούνται σε παγκόσμια κλίμακα, εμπνεόμενοι από τη ριζοσπαστική μετασχηματιστική προοπτική της κλιματικής δικαιοσύνης. Η κλιματική δικαιοσύνη καταφέρνει ακόμα να ενοποιεί βασικές ιδέες για τη φύση της κλιματικής κρίσης και για το πώς πρέπει να προχωρήσουμε ως παγκόσμια κοινότητα.

Η κλιματική δικαιοσύνη προβάλλει τις φωνές των κοινοτήτων που είναι στην πρώτη γραμμή και αντιμετωπίζουν τις χειρότερες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, αυτών δηλαδή των κοινοτήτων που συμβάλουν ελάχιστα στις εκπομπές αερίων.

Το είδαμε στην Κοπεγχάγη, αλλά και σε όλα τα συνέδρια των Ηνωμένων Εθνών που ακολούθησαν, όταν επιτέλους ακούσαμε τις ιστορίες του αγώνα και της επιβίωσης των κατοίκων των νησιών-κρατών που βουλιάζουν κάτω από τη στάθμη της θάλασσας, των μαστιζόμενων από ξηρασίες εδαφικών εκτάσεων της ανατολικής Αφρικής, των χτυπημένων από πλημμύρες χωρών της νότιας Ασίας,

αλλά και άλλων περιοχών.

Επίσης η κλιματική δικαιοσύνη αμφισβητεί τις μυριάδες λάθος λύσεις που προτείνονται και εφαρμόζονται για την κλιματική κρίση –από την πυρηνική ενέργεια και τον ανύπαρκτο «καθαρό άνθρακα» μέχρι το εμπόριο ανταλλαγής ρύπων– και προτάσσει πραγματικές λύσεις που στοχεύουν στην επανατοπικοποίηση των οικονομιών και την ενίσχυση των θεσμών του κοινοτιστικού ελέγχου. Μαζί με τους συνδικαλισμένους εργάτες και τους άνεργους, οι υπερασπιστές της κλιματικής δικαιοσύνης επιδιώκουν τη μετάβαση από την κοινωνία που είναι εξαρτημένη από τα ορυκτά καύσιμα σε αυτήν των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας. Ενώ αρκετές από τις οργανώσεις βάσης για την κλιματική δικαιοσύνη, οι οποίες προηγήθηκαν της συνόδου της Κοπεγχάγης, αποδείχτηκε ότι ήταν βραχύβιες, τα παγκόσμια δίκτυα, όπως το Κλιματική Δικαιοσύνη Τώρα, συνεχίζουν να λειτουργούν ως ένας κοινός τόπος για ανθρώπους που δουλεύουν εντός και εκτός των πυλών των διαπραγματεύσεων των Ηνωμένων Εθνών.

Φυσικά, συνεχίζουν και υπάρχουν διαμάχες μεταξύ των ανθρώπων που δουλεύουν μέσα και έξω από το σύστημα. Το 2011 στο Ντέρμπαν, οι διαφωνίες μεταξύ των ομάδων της κοινωνίας των πολιτών που συμμετείχαν στο συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών και όσων ήταν εκτός κορυφώθηκαν, την τελευταία μέρα της διαδήλωσης που γινόταν έξω από το συνεδριακό κέντρο. Ενώ οι εκπρόσωποι των μεγαλύτερων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων ζήτησαν τη συνεργασία των σέκιουριτάδων των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να εκκενωθεί το κτίριο των διαδηλωτών, αρκετοί ακτιβιστές αρνήθηκαν να φύγουν και κάποιοι απομακρύνθηκαν με τη βία.[2] Ενώ πολλές ομάδες για την κλιματική δικαιοσύνη δυσκολεύονται πολύ να εκθέσουν τις απόψεις τους στις διαδικασίες των Η.Ε. –λόγω μιας συντονισμένης προσπάθειας των αξιωματούχων να περιθωριοποιήσουν τις φωνές της κοινωνίας των πολιτών– κάποιοι παραμένουν αισιόδοξοι για τις δυνατότητες μιας συντονισμένης στρατηγικής εντός και εκτός αυτών των ετήσιων συναντήσεων. Την ώρα που τα ακτιβιστικά κινήματα βάσης, όπως η ευρωπαϊκή Δράση

για την Κλιματική Δικαιοσύνη και η αμερικανική Κινητοποίηση για την Κλιματική Δικαιοσύνη, φαίνεται να χάνουν τα ερείσματά τους μετά τα απογοητευτικά επακόλουθα της Κοπεγχάγης, συνεχίζουν να προσφέρουν ένα πρότυπο για συντονισμένες, ασυμβίβαστες δημόσιες δράσεις, οι οποίες σήμερα είναι χρήσιμες περισσότερο από ποτέ.

Μια ακόμα σημαντική εξέλιξη είναι η αύξηση των προσπαθειών αντίστασης στις νέες, εξαιρετικά ακραίες μορφές άντλησης ορυκτών καυσίμων σε όλο τον κόσμο. Οι αυξανόμενες τιμές του πετρελαίου κάνουν κερδοφόρα την εξαγωγή ανθρακούχων καυσίμων από εξαιρετικά απομακρυσμένες και δαπανηρές πηγές, είτε αυτές είναι οι οριζόντιες υπόγειες διατρήσεις και η υδραυλική ρηγμάτωση των σχιστόλιθων για άντληση αερίου ή πετρελαίου, είτε η εκμετάλλευση του πετρελαίου από την ασφαλική άμμο, είτε οι επικίνδυνες εξορύξεις από τα πελάγη της Αρκτικής και των γύρω περιοχών. Ενώ έχει εκδηλωθεί σημαντική αντίσταση για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ασφαλικής άμμου στην Αλμπέρτα του Καναδά –από ντόπιους ακτιβιστές, αλλά και από Ευρωπαίους και Αμερικάνους– οι εταιρίες έχουν αρχίσει να ψάχνουν για ασφαλική άμμο μέχρι και στην λεκάνη του Κονγκό.[3] Η αντίσταση στην υδραυλική ρηγμάτωση έγινε πρωτοσέλιδο στις πολιτείες της Νέας Υόρκης και της Πενσυλβάνια, ωστόσο αυτή η χημική και εντατική τεχνολογία χρησιμοποιείται σήμερα παγκοσμίως. Ιθαγενείς κοινότητες αντιστέκονται στις μετακινήσεις πληθυσμών που προσπαθούν να τους επιβληθούν προκειμένου να γίνει εξόρυξη πετρελαίου στις ακτές της Αλάσκα, και παρόμοιοι αγώνες πιθανώς θα επεκταθούν σε όλη την Αρκτική, όσο το λιώσιμο των πάγων διευκολύνει την εξόρυξη πετρελαίου, τις μεταλλευτικές δραστηριότητες και την κατασκευή λιμανιών στον απομακρυσμένο Βορρά.

Ο χαρακτηρισμός της εκμετάλλευσης της ασφαλικής άμμου της Αλμπέρτα ως ένα «τελειωτικό χτύπημα» στο παγκόσμιο κλίμα από τον διάσημο κλιματολόγο Τζέιμς Χάνσεν θα μπορούσε να αφορά οποιαδήποτε απ' αυτές τις νέες επικερδείς ακραίες μορφές ενέργειας.[4] Κάθε εξόρυξη νέας μορφής ενέργειας πλήττει μια

ανθρώπινη κοινότητα, την οποία οι επιχειρήσεις είναι έτοιμες να θυσιάσουν στο όνομα των σταθερών κερδών και της εξυπηρέτησης της υπερβολικής κατανάλωσης των ελίτ. Ωστόσο, κάθε μία απ' αυτές τις περιπτώσεις είναι και μια εστία αντίστασης.

Το ρίσκο είναι πολύ μεγάλο και κάθε μία απ' αυτές τις ιστορίες δείχνει ότι χρειάζεται άμεσα η δημιουργία ενός ενωμένου και συνεκτικού κινήματος για την κλιματική δικαιοσύνη.

Τα κινήματα για την κλιματική δικαιοσύνη συνεχίζουν να είναι ποικιλόμορφα και στηρίζονται σε μια ίσως πρωτόγνωρη ποικιλία προοπτικών και στρατηγικών. Για πολλούς λόγους, η ανομοιογένειά τους είναι η δύναμή τους, δεδομένης της διαφορετικότητας των ανθρώπων που επηρεάζονται από τα ακραία καιρικά φαινόμενα και το αυξανόμενο κλιματικό χάος, όπως επίσης και από την ανάγκη για την ανάπτυξη κατάλληλων στρατηγικών για πολύ διαφορετικά πολιτικά πλαίσια. Η κλιματική κρίση όμως είναι επίσης εκ των πραγμάτων παγκοσμίων διαστάσεων, και η έλλειψη προόδου για την μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου παγκοσμίως υπογραμμίζει την ανάγκη για ακόμα περισσότερη συνεργασία, αποφασιστικότητα και κοινό όραμα.

Ίσως η μεγαλύτερη ελπίδα του κινήματος είναι ο συνδυασμός της αυξανόμενης κλιματικής μαχητικότητας στον Βορρά και η αυξανόμενη διεθνής προβολή των αγώνων στον Νότο. Ελλείψει μιας συνεκτικής στρατηγικής για τη γρήγορη ανατροπή του αδιεξόδου των παγκόσμιων διαπραγματεύσεων –που είναι, με τη σειρά τους, το προϊόν της πολιτικής ηγεμονίας των συμφερόντων που συνδέονται με τα ορυκτά καύσιμα– ο νοτιοαφρικανός αναλυτής και ακτιβιστής Πάτρικ Μποντ αναφέρει ότι:

Δεν πρέπει να ξεχνάμε τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά μιας μελλοντικής πολιτικής κλιματικής δικαιοσύνης: να σκεφτόμαστε τοπικά, εθνικά και παγκόσμια, και επίσης, να δρούμε σε κάθε

ένα απ' αυτά τα επίπεδα με την κατάλληλη ανάλυση, στρατηγική, τακτική και τους κατάλληλους συμμάχους.[5]

Το μέλλον της ανθρωπότητας μπορεί να στηρίζεται σ' αυτήν την κάπως διερευνητική, αλλά αναμφίβολα ουσιώδη, προοπτική.

Θέλω να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλους όσοι συνέβαλαν στο να γίνει πραγματικότητα αυτό το βιβλίο, μεταξύ των οποίων, τους εκδότες της πρώτης μορφής αυτών των κειμένων, τον Σταύρο Καραγεωργάκη και τους συνεργάτες του στην Ελλάδα που ανέλαβαν αυτήν την νέα έκδοση, και ειδικά τον Άιρικ Άιγκλαντ και τους υπόλοιπους της νορβηγικής εκδοτικής κολλεκτίβας New Compass (πρώην Communalism) που πρώτοι αυτοί με παρότρυναν να οργανώσω αυτά τα άρθρα στη μορφή ενός βιβλίου και με ενθάρρυναν για να υλοποιηθεί αυτό το έργο. Ελπίζω ότι η ελληνική έκδοση θα πετύχει να πλησιάσει ένα νέο κοινό που θα γνωρίσει την εξέλιξη του κινήματος για την κλιματική δικαιοσύνη, και θα βοηθήσει ακολούθως στη δημιουργία μιας νέας, κοινωνικής μετασχηματιστικής προσέγγισης για όλα τα κοινωνικά και οικολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζουμε σήμερα.

Μπράιαν Τόκαρ

Ανατολικό Μοντπελιέ, Βερμόντ

Νοέμβριος 2012

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Αν και η πιο πρόσφατη μελέτη, η οποία εκπονήθηκε από κοινού από τα πανεπιστήμια του Γέιλ και του Τζορτζ Μέισον, έγινε πριν τον τυφώνα Σάντυ, ωστόσο έδειχνε μια χαρακτηριστική αλλαγή στη στάση του κόσμου. Βλ. Anthony Leiserowitz, κ.α., *Climate Change in the American Mind: Americans' Global Warming Beliefs and Attitudes in September 2012* (New Haven, CT: Yale Project on Climate Change Communication, 2012).

[2] Anne Petermann & Orin Langelle, "The Durban Disaster," *Z Magazine*, Φεβρουάριος 2012.

[3] Sarah Wykes, *Energy Futures: Eni's investments in tar sands and palm oil in the Congo Basin* (Berlin: Heinrich Böll

Foundation, 2009).

[4] James Hansen, "Silence is Deadly," 3 Ιουνίου, 2011, τελευταία πρόσβαση στις 15 Σεπτεμβρίου, 2011 στη διεύθυνση: https://www.columbia.edu/%7Ejeh1/mailings/2011/20110603_SilenceIsDeadly.pdf.

[5] Patrick Bond, "Durban's conference of polluters, market failure and critic failure," *Ephemera* Vol. 12:1/2, σσ. 66-67 (2012).

*Ο Μπράιαν Τόκαρ έχει συμμετάσχει ως ακτιβιστής σε διάφορα κινήματα των Η.Π.Α. ήδη από τη δεκαετία του 1970. Επίσης είναι ένας από τους θεωρητικούς που γράφει με σθένος για ζητήματα που σχετίζονται με τα γενετικά τροποποιημένα, την ηθική της τροφής και την κοινωνική οικολογία. Σήμερα είναι ο διευθυντής του Ινστιτούτου Κοινωνικής Οικολογίας που είχε ιδρύσει ο Μάρεϊ Μπούκτσιν στο Βερμόντ των Η.Π.Α.